

Η Ελλάδα αντιμέτωπη με τη διεθνή οικονομική κρίση¹

1. Η διεθνής οικονομία: επιτεινόμενη αβεβαιότητα.

Η παγκόσμια οικονομία μετά μια μακρά περίοδο συνεχούς ανάπτυξης παρουσιάζει όλο και πιο έντονα ενδείξεις ότι υπάρχουν σοβαρά προβλήματα τα οποία μελλοντικά θα επιδεινωθούν και ίσως οδηγήσουν σε μια γενικευμένη ύφεση. Το πιο γνωστό απ' όλα είναι η θεαματική άνοδος της τιμής του πετρελαίου. Ενώ πριν μερικά χρόνια κόστιζε μεταξύ 20 και 30 δολ. το βαρέλι έφτασε στις αρχές του καλοκαιριού σχεδόν τα 150 δολ. Παρά τη μείωση που σημειώνεται αυτήν την εποχή η τιμή του παραμένει σε σχέση με το παρελθόν υψηλή. Για την αιτία αυτής της ανόδου οι απόψεις διαφέρουν. Διαδεδομένη στην κοινή γνώμη είναι η άποψη ότι η άνοδος της τιμής οφείλεται στην κερδοσκοπία. Η μείωση των κερδών στα χρηματιστήρια αξιών οδήγησε πράγματι τα κερδοσκοπικά κεφάλαια στα χρηματιστήρια εμπορευμάτων όπου παίζουν με τις τιμές των εμπορευμάτων και πρώτων υλών. Η αβεβαιότητα της πετρελαϊκής παραγωγής του Ιράκ λόγω της συνεχιζόμενης αστάθειας και του Ιράν λόγω του κινδύνου αμερικανικής εισβολής έδωσαν συνεχείς αφορμές σε αυτή την κερδοσκοπία. Οι οικονομικοί αναλυτές αμφιβάλλουν όμως ότι η κερδοσκοπία μπορεί να οδηγήσει σε μια τόσο μεγάλη μόνιμη αύξηση. Κατ' αυτούς η άνοδος οφείλεται στην αποδεδειγμένη αύξηση της ζήτησης. Ιδίως η Κίνα λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξής της αγοράζει όλο και περισσότερο πετρέλαιο. Εκεί

¹ Στο κείμενο αυτό αξιοποίησα σκέψεις των Τ. Γιαννίτη, Β. Ράπανου, Γ. Χαρδούβελη και Ν. Χριστοδουλάκη που παρουσίασαν σε διάφορα κείμενά τους.

ακριβώς έγκειται το πρόβλημα. Η προσφορά δεν θα μπορεί να ανταποκριθεί μελλοντικά στις ανάγκες γιατί η διαθέσιμη ποσότητα πετρελαίου θα είναι όλο και πιο περιορισμένη. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις την αποσταθεροποιούν ακόμη περισσότερο. Η αβεβαιότητα είναι το κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής κατάστασης και την διαφοροποιεί από προηγούμενες κρίσεις. Αλλά αυτό δεν συμβαίνει μόνο με το πετρέλαιο.

Στην γαλλική εφημερίδα Le Monde στα μέσα του Ιουλίου υπήρχε μια σύντομη αναφορά στην παρουσίαση της πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας των Ηνωμένων Πολιτειών από τον πρόεδρό της Ben Bernanke στο Κογκρέσο. Ο κ. Bernanke άφησε να εννοηθεί, ότι δεν πιστεύει στις προβλέψεις των εμπειρογνομόνων του για τις οικονομικές εξελίξεις στις ΗΠΑ. Δεν θεωρεί ότι η περίοδος των δυσκολιών τελείωσε και θα υπάρξει ανάκαμψη. Είναι παράδοξο, ο υπεύθυνος της κεντρικής Τράπεζας της οικονομικά ισχυρότερης χώρας να δηλώνει δημοσίως την αδυναμία του να διαμορφώσει μια οικονομική στρατηγική. Τα γεγονότα δικαιώνουν όμως την επιφυλακτικότητα του. Ενώ στα μέσα Ιουνίου οι τραπεζίτες δήλωναν ότι πέρασε η λόγω των επισφαλών ενυπόθηκων δανείων στις Ηνωμένες Πολιτείες χειρότερη κρίση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα του ανεπτυγμένου κόσμου και δεν πρόκειται να υπάρξουν άλλες αρνητικές εξελίξεις, ένα μήνα μόλις μετά δυο μεγάλες κτηματικές τράπεζες των Ηνωμένων Πολιτειών ανακοίνωναν ότι χρειάζονται κρατική βοήθεια για να μην περιέλθουν σε αδυναμία πληρωμών. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ αναγκάστηκε κατόπιν τούτου να διαβεβαιώσει την αγορά ότι εγγυάται την πληρωμή των υποχρεώσεων των δυο τραπεζών. Ας συγκρατήσουμε ότι σε μια

χώρα όπου η κρατική παρέμβαση για να σωθούν προβληματικές επιχειρήσεις εθεωρείτο το απόλυτο κακό, επενέβη το κράτος για να αποφευχθεί η επίταση της κρίσης. Η αγορά πιστεύει ότι άλλοι 100-150 τραπεζικοί οργανισμοί κινδυνεύουν με πτώχευση.

Η κρίση, όπως είναι γνωστό, δεν περιορίστηκε μόνο στις ΗΠΑ. Πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες είχαν συμμετάσχει στη χρηματοδότηση των επισφαλών δανείων στην αγορά κατοικίας των ΗΠΑ για να εκμεταλλευτούν τις υψηλές αποδόσεις. Η κατάρρευση της αγοράς στις ΗΠΑ οδήγησε σε απώλειες πολλών δισεκατομμυρίων στην Ευρώπη. Το μέγεθος των απωλειών δεν είναι γνωστό, διότι οι τράπεζες βαθμιαία μόνο ανακοινώνουν το ύψος των κεφαλαίων, που έχασαν. Αλλά τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στη Γερμανία ~~όσο και στη Γερμανία~~ χρειάστηκε κρατική παρέμβαση για να αποφευχθεί η πτώχευση τραπεζών και να μη χάσουν οι καταθέτες τα χρήματά τους. Ορισμένες από τις εμπλεκόμενες τράπεζες αναγκάστηκαν για να χρηματοδοτήσουν τις αναγκαίες αυξήσεις κεφαλαίων που θα τις βοηθούσαν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους να δεχτούν για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση ως μετόχους επενδυτικούς οργανισμούς από την Ασία και τις αραβικές χώρες. Κανείς δεν μπορεί με βεβαιότητα να αποφανθεί, αν η κρίση αυτή τελείωσε και αν θα έχει και άλλες επιπτώσεις.

Η αβεβαιότητα για το μέλλον στη Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλεται και σε άλλους λόγους. Ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ έφτασε τον Ιούνιο ετήσιο ρυθμό 4%, το διπλάσιο του επίσημου στόχου 2%. Για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε την αύξηση του βασικού επιτοκίου σε 4,25%

στις αρχές Ιουλίου. Κατ' αυτήν το πιο ακριβό χρήμα είναι ο μόνος τρόπος να περιορισθεί η άνοδος των τιμών. Η αύξηση αυτή του επιτοκίου προκάλεσε έντονες αντιδράσεις. Πολλές χώρες, ιδίως η Γαλλία, πιστεύουν ότι δεν χρειάζεται αύξηση, αλλά μείωση του επιτοκίου. Διότι το κύριο πρόβλημα είναι η διαφαινόμενη ύφεση στην Ευρώπη. Η αύξηση του επιτοκίου οδηγεί σε υψηλότερη τιμή του ευρώ, ένα ακριβό όμως ευρώ συνεπάγεται μείωση της ανταγωνιστικότητας και των εξαγωγών και προάγει την ανεργία. Επίσης, η αύξηση του επιτοκίου κάνει τον δανεισμό ακριβότερο, το οποίο έχει αρνητικές συνέπειες στη κατανάλωση και τις επενδύσεις, γεγονότα που επιδεινώνουν την κρίση. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα κατά την ίδια πάντα λογική θα έπρεπε να ακολουθήσει την Κεντρική Τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών που μείωσε το επιτόκιο δραστικά κατά 3 μονάδες για να προλάβει μια ύφεση.

Η δυσκολία των προβλημάτων επιτείνεται και από τις εξελίξεις στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Η μείωση της αξίας του δολαρίου έναντι του ευρώ ^{σ' έχει} ~~έχει~~ αποτέλεσμα οι χώρες που παράγουν πετρέλαιο και πληρώνονται σε δολάρια να δαπανούν περισσότερα για τις αγορές τους σε ευρώ. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου ισχυρίζονται είναι συνέπεια της αύξησης του ευρώ. Ας συγκρατήσουμε από την επιχειρηματολογία αυτή ένα σημαντικό στοιχείο. Το δολάριο δεν είναι πια το νόμισμα στο οποίο οι ανά τον κόσμο επενδυτές έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη. Όλο και περισσότερες χώρες προσπαθούν να διαφοροποιήσουν τα νομισματικά αποθέματά τους. Στρέφονται και προς το ευρώ πουλώντας τα δολάρια τους με αποτέλεσμα να πιέζεται η τιμή του δολαρίου.

7. ωστόσο τι
μιας 'υπαιρού'
διακυμάν-
σεις

Το ερώτημα που απασχολεί την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη είναι αν θα επηρεάσει η διεθνής οικονομική αναταραχή για πολύ καιρό και έντονα την οικονομική πορεία της Ένωσης. Ήδη υπάρχουν ανησυχητικές ενδείξεις. Η αγορά κατοικίας έχει προβλήματα στην Ισπανία, Ιρλανδία και Μεγάλη Βρετανία. Στη Γερμανία και τη Γαλλία η ανάπτυξη υποχώρησε αισθητά και παρουσίασε αρνητικούς ρυθμούς τα μέσα του 2008. Όλοι συμφωνούν ότι το 2009 θα είναι χρόνος κατά τον οποίο ο κίνδυνος της ύφεσης θα είναι έντονος και χρειάζονται μέτρα για να ξεπερασθεί.

Η ανάκαμψη σε κάθε χώρα θα εξαρτηθεί από τις ιδιαιτερότητές της. Σε χώρες όπως η Ελλάδα, με ψηλό δημόσιο χρέος, μεγάλη εξάρτηση από το πετρέλαιο, χαμηλή παραγωγικότητα και περιορισμένο τεχνολογικό δυναμικό η υποχώρηση της ανάπτυξης μπορεί να δημιουργήσει μονιμότερες συνθήκες στασιμοπληθωρισμού. Ένας σημαντικός παράγοντας της εξέλιξης θα είναι και η ικανότητα των ανεπτυγμένων οικονομιών να ελέγξουν στο χρηματοοικονομικό τους σύστημα τις παρεκτροπές που προκάλεσαν τη σημερινή κρίση. Πρακτικές, όπως τα δομημένα ομόλογα και τα χρηματικά προϊόντα που επιτρέπουν τη μετάθεση κινδύνων σε τρίτους που τους αγνοούν, πρέπει να ελεγχθούν αποτελεσματικά ώστε να μην προκληθούν νέες ανωμαλίες στις αγορές. Η Ελλάδα βρίσκεται λοιπόν αντιμέτωπη με ένα ~~νέο και~~ ^{και αυξημένο} άγνωστο σκηνικό.

2. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα

Οι διεθνείς εξελίξεις ^{ωαίζουν ρόλο} καθορίζουν λοιπόν σε μεγάλο βαθμό τα πράγματα στη χώρα μας. Είναι αναμενόμενο. Γι' αυτό και θα περίμενε κανείς οι υπεύθυνοι να έχουν μια επεξεργασμένη και συνεχώς ανανεούμενη στρατηγική ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες της παγκόσμιας αναταραχής. Θα περίμενε να υπάρχει μια συστηματική και επείγουσα αντιμετώπιση των φαινομένων όπως ο πληθωρισμός που επιτείνουν τα εγγενή προβλήματα της χώρας. Τίποτε απ' αυτά δεν συμβαίνει. Η κυβέρνηση αδιαφορεί και θεωρεί ότι για όλα είναι η διεθνής κατάσταση υπεύθυνη. Αλλά οι διεθνείς εξελίξεις ^{μια αωο' εις ωομή} δεν είναι η ^{αποκλειστική} αιτία ^{των} όσων συμβαίνουν ^{στο} ^{ζωόο} ~~στη~~ χώρα. ^Η ~~πραγματικότητα είναι ότι ανέδειξαν τις ενδογενείς αρνητικές~~ δυναμικές στη χώρα. Ενδεικτικά των προβλημάτων είναι δύο φαινόμενα. Οι οικονομολόγοι επισημαίνουν την αύξηση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Οι πολίτες αναφέρουν την ακρίβεια ως αιτία έντονης ανησυχίας.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών, που ήταν το 2003 στο 6,6 % του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), διπλασιάστηκε εν τω μεταξύ και έφτασε το 2007 το 14% του ΑΕΠ (32.261 δις ευρώ), ένα πρωτοφανές επίπεδο. Άλλοτε, όταν νόμισμά μας ήταν η δραχμή, μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν καταστροφική. Θα είχε προκαλέσει την εξάντληση των συναλλαγματικών μας αποθεμάτων, την υποτίμηση του νομίσματος και μια αυστηρή πολιτική λιτότητας ώστε να αντιμετωπιστεί η κατάσταση. Αυτό δεν συνέβη τώρα γιατί η ΟΝΕ και το ευρώ αποτελούν μια ασπίδα. Το νέο νόμισμά μας το ευρώ είναι ισχυρό και μας επιτρέπει να

Αρνητικές
δυναμικές
που επηρεάζουν
εξωτερικά
από τη
νοσηρωτική
και φορη-
κή της
υποτίμηση
από το
συνειδητή
αωραία
της αιώνα
στη μερδο-
σέρωτική
και ωρια-
κία της
ρωική των
αοινωμένων
ομάδων
θόν ευμερ-
ωωθεί.

δημιούρ-
γοβισμός
εταφοτών
προϊόντων
αυτοπρε-
πώνων
το αίσθημα
αίς μελετών
του εξαγωγής

πληρώνουμε με τα κεφάλαιά μας τις αγορές μας και ταυτόχρονα στηρίζομαστε στα αποθεματικά της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η συμμετοχή μας στην ΟΝΕ μας εξασφαλίζει άλλωστε και χαμηλότερα επιτόκια δανεισμού. Μπορούμε να δανειζόμαστε ευκολότερα και περισσότερα. Αλλά η ασπίδα της ΟΝΕ λειτουργεί μόνο προσωρινά. Το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών οφείλεται στη ραγδαία πτώση της ανταγωνιστικότητάς μας. Αγοράζουμε όλο και περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες από το εξωτερικό γιατί είτε δεν υπάρχουν αντίστοιχες στη χώρα είτε οι προσφερόμενες υστερούν σε ποιότητα ή είναι πιο ακριβές.

Η πτώση της ανταγωνιστικότητας οδηγεί μακροπρόθεσμα σε κλείσιμο ελληνικών επιχειρήσεων, συνεχή απώλεια θέσεων εργασίας και ανεργία, συρρίκνωση των μισθών, συνεχή αύξηση του εξωτερικού δανεισμού και μεγέθυνση του δημόσιου χρέους λόγω της μείωσης των φορολογικών εσόδων. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας συνεπάγεται, εφ' όσον δεν αντιμετωπιστεί δραστικά, την ύφεση. Σήμερα τα σημάδια της επερχόμενης ύφεσης δεν είναι ακόμη τόσο ορατά, διότι πουλάμε σε ξένους επιχειρήσεις, μετοχές, οικόπεδα, διότι ζούμε καλά καταναλώνοντας το κεφάλαιό μας. Τα εισοδήματα αυτά όμως ούτε επαρκούν για πάντα, ούτε είναι επαναλήψιμα. Η ύφεση θα έρθει σκληρή εφόσον παρακολουθούμε επί πολύ αδιάφοροι την εξέλιξη και θα μας αναγκάσει να μειώσουμε τις τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών μας ^{να ελπίσουμε ότι γίνουν} δραστικά, σε βαθμό ώστε να είμαστε πάλι ανταγωνιστικοί.

Μείωση των ρυθμών μεγέθυνσης θα υπάρξει το 2009, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο ρυθμός θα είναι ίσως κατώτερος του 3%. Πολλοί θα σχολιάσουν ότι αυτό δεν

Κατά το διεθνές χρηματοοικονομικό
οίκος Morgan Stanley θα σημειώσει 7
ανάπτυξη πτώση από 1,8%

αποτελεί μια θεαματική πτώση και πάντως η ανάπτυξη στην Ελλάδα θα είναι από τις υψηλότερες στην Ένωση. Όμως δεν πρέπει να αγνοήσουμε τι σημαίνει αυτή η επιβράδυνση, στο περιβάλλον που ζούμε. Χαμηλότερος ρυθμός ανάπτυξης στην οικονομία που έχουμε θα σημαίνει λιγότερα έσοδα για το κράτος, υψηλότερα ελλείμματα, μεγαλύτερο δανεισμό και αυξημένες δαπάνες για την κάλυψη του χρέους. Οι δημόσιες επενδύσεις θα περιορισθούν και οι ιδιώτες επενδυτές θα είναι πιο διστακτικοί. Η ανεργία θα αυξηθεί. Και όλους θα διακατέχει ο φόβος για την μελλοντική εξέλιξη.

Το σενάριο αυτό δεν είναι προϊόν αντιπολιτευτικής διάθεσης. Στην οικονομική εφημερίδα του Λονδίνου Financial Times είχε δημοσιευθεί τον περασμένο Μάη μια ανάλυση της ελληνικής οικονομίας που προκάλεσε οργή στην Ελλάδα, επειδή επισήμαινε ακριβώς ότι οι Έλληνες αντιμετωπίζουν την απειλή μιας νέας μετανάστευσης. Ένας έλληνας σχολιαστής περιέγραψε την κατάσταση ως εξής: «Κληροδοτούμε στα παιδιά μας πέρα από τη γερασμένη κοινωνία μας και μικρότερη περιουσία. Το εισόδημά τους στο μέλλον θα προέρχεται κυρίως από την εργασία και όχι από το κεφάλαιο». Αυτή την εργασία θα πρέπει να την αναζητήσουν εκτός συνόρων, αν δεν υπάρχει εδώ και πολλές φορές δεν υπάρχει.

Μια από τις αιτίες του υψηλού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ο υψηλότερος πληθωρισμός στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ζώνης του ευρώ. Οι τιμές των ελληνικών προϊόντων αυξάνονται ταχύτερα εκείνων των άλλων χωρών και επειδή οι διαφορές του πληθωρισμού

σωρεύονται, τα ελληνικά προϊόντα γίνονται κάθε χρόνο όλο και λιγότερο ανταγωνιστικά. Ο υψηλότερος πληθωρισμός στην Ελλάδα οφείλεται μερικά στους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Κύρια αιτία όμως είναι οι μονοπωλιακές και ολιγοπωλιακές καταστάσεις και η έλλειψη πραγματικού ανταγωνισμού που συνεπάγονται, η παρεμβολή μεσαζόντων, η ύπαρξη ιδίως όσον αφορά τα αγροτικά προϊόντα κυκλωμάτων εμπορίας, οι συντεχνιακές πρακτικές που ακολουθούνται από κλάδους αυτοαπασχολούμενων και είναι αποδεκτές από το κράτος. Η οικονομική πολιτική της Νέας Δημοκρατίας με την έμφαση στους εμμέσους φόρους και τη διάγνωση των ελλειμμάτων συνέτεινε επίσης στην επιτάχυνσή του. Η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι συγκρατεί το έλλειμμα στα όρια που καθορίζονται από την Ένωση. Αλλά η εξέλιξη του δημοσίου χρέους φανερώνει ότι πολλές πραγματικές δαπάνες παραμένουν λογιστικά αφανείς αν και αυξήθηκαν σταθερά. Ο πληθωρισμός που προκύπτει έτσι κατατρώνει το εισόδημα των νοικοκυριών και πιστοποιεί πλέον την Ελλάδα ως «χώρα ακρίβειας» πράγμα που με τη σειρά του αποθαρρύνει τον τουρισμό και μειώνει τα εισοδήματα σε πολλές κατηγορίες εργαζομένων και επιχειρήσεων.

Αιτία της απώλειας της ανταγωνιστικότητας είναι και η χαμηλή ποιότητα των ελληνικών προϊόντων και το μικρό ποσοστό προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Η Ελλάδα ανταγωνίζεται ακόμη σε μεγάλο βαθμό με το χαμηλό κόστος εργασίας. Η μάχη αυτή είναι χαμένη εκ των προτέρων. Οι επιχειρήσεις στις αναπτυγμένες χώρες μεταφέρουν την παραγωγή τους σε άλλες χώρες όπου οι μισθοί είναι πολύ χαμηλότεροι και έτσι το κόστος τους είναι μικρότερο του ελληνικού. Η επιβεβλημένη για την Ελλάδα στροφή

σε προϊόντα και υπηρεσίες με χαρακτηριστικά αναγνωρισμένης ποιότητας και υψηλού τεχνολογικού επιπέδου καθυστερεί. Οι ελληνικές επιχειρήσεις αλλά και το ελληνικό κράτος δεν πετυχαίνουν παρ' όλες τις σχετικές ρητορείες να πραγματοποιήσουν την αναγκαία αυτή στροφή.

Ο πληθωρισμός επιβαρύνει ιδίως τα νοικοκυριά με τα χαμηλότερα εισοδήματα. Αυτά δαπανούν μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους για είδη πρώτης ανάγκης, των οποίων οι τιμές αυξάνονται ταχύτερα. Αλλά ο πληθωρισμός δεν είναι μόνη αιτία της διεύρυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων. Η Νέα Δημοκρατία ακολούθησε συστηματικά μια πολιτική ενίσχυσης των κοινωνικών στρωμάτων που διαθέτουν υψηλότερα εισοδήματα. Η μείωση της φορολογίας των κερδών και των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η μείωση της φορολογίας του εισοδήματος για τα υψηλά εισοδήματα, η κατάργηση του φόρου κληρονομίας, η αντικατάσταση του φόρου μεγάλης ακίνητης περιουσίας από τον φόρο κατοχής στα ακίνητα, η μετάθεση του φορολογικού βάρους στις έμμεσες φορολογίες περιόρισαν την αναδιανεμητική λειτουργία της φορολογίας και ευνόησαν τους έχοντες. Για τους μη έχοντες η κυβέρνηση επέλεξε την αύξηση των εμμέσων φόρων, την απόρριψη ενός επιδόματος θέρμανσης και την αποδοχή της κερδοσκοπίας στις αγορές. Είναι πιο έντονη από άλλοτε η διαφορά μεταξύ εκείνων που έχουν και καταναλώνουν και των χαμηλότερων εισοδημάτων που εξασφαλίζουν με δυσκολία το γι' αυτούς ικανοποιητικό επίπεδο ζωής πολλές φορές δανειζόμενοι. Η ανισότητα αυτή των εισοδημάτων επαυξάνει τα προβλήματα της οικονομικής πολιτικής.

Στις δυσκολίες της ελληνικής οικονομίας συντείνουν και τα ευρωπαϊκά επιτόκια. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δίνει ιδιαίτερη σημασία στον έλεγχο του πληθωρισμού και για το σκοπό αυτό κρατά τα επιτόκια στην Ευρωζώνη σε ένα υψηλό επίπεδο για να περιορίσει το δανεισμό. Εναποθέτει την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στις εθνικές οικονομικές πολιτικές. Στην Ελλάδα όμως όλα αφέθηκαν στον αυτόματο πιλότο της αγοράς. Λόγω του υψηλότερου πληθωρισμού τα πραγματικά επιτόκια ήταν στη χώρα μας πολύ χαμηλότερα από την Ένωση. Αποτέλεσμα ήταν η ταχύτατη επέκταση του δανεισμού. Αργότερα όταν οι τράπεζες διαπίστωσαν τους κινδύνους από τη χορήγηση δανείων χωρίς τις αναγκαίες εξασφαλίσεις περιορίσαν το δανεισμό. Αυτό οδήγησε στην «πιστωτική κρίση» που έχει αρχίσει να πλήττει την ελληνική αγορά. Πολλοί που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους αναγκάζονται να δανειστούν ξανά και ξανά. Τα δυσκολότερα δάνεια όμως επιτείνουν την αδυναμία τους και τους οδηγούν σε μία ανατροφοδοτούμενη υπερχρέωση. Υπερχρέωση, ακρίβεια και μείωση των εισοδημάτων κάνει την μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων φτωχότερη.

Απέναντι σ' αυτούς υπάρχει και μία μειοψηφία που εξέλαβε τον τρόπο διακυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας ως ένα μήνυμα να πλουτίσει με κάθε τρόπο και ενίσχυσε τις μεθόδους εκμετάλλευσης, φοροδιαφυγής και αξιοποίησης πολιτικών σχέσεων για την πραγματοποίηση εύκολου και γρήγορου κέρδους. Τα ζημιογόνα δομημένα ομόλογα που αγόρασαν με προτροπή της κυβέρνησης σε μεγάλη έκταση οι διορισμένοι πρόεδροι των Ασφαλιστικών Ταμείων με την παθητική αποδοχή των άλλων

μελών των διοικητικών συμβουλίων, είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα.

23'

Το αρνητικό οικονομικό κλίμα που προέκυψε από τη διάψευση των προσδοκιών, όσων είχαν θεωρήσει ότι η καλύτερη διαχείριση που υποσχέθηκε η Νέα Δημοκρατία θα τους εξασφάλιζε περισσότερα εισοδήματα, επιτείνεται από τη διαπιστούμενη διαχειριστική και ιδεολογική ανεπάρκεια των κυβερνήσεων της τελευταίας τετραετίας. Οι πολίτες ανακάλυψαν ότι η συνεχής ηθικολογία της Νέας Δημοκρατίας και ο μεταρρυθμιστικός της λόγος καλύπτουν μία χωρίς φραγμούς δημαγωγία και τη χωρίς δισταγμούς εκμετάλλευση της εξουσίας για κομματικές επιδιώξεις. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα της συνεχούς προχειρότητας, που επιδιώκεται να συγκαλυφθεί με ανειλικρινείς δηλώσεις και ψευδεπίγραφες μεταρρυθμίσεις, είναι η αδυναμία της κυβέρνησης να ανταποκριθεί στον προϋπολογισμό που η ίδια συνέταξε μετά τις εθνικές εκλογές, του 2007. Οι εκλογές αυτές προκλήθηκαν, όπως είχε δηλώσει η κυβέρνηση, για να μπορέσει να συντάξει έναν ειλικρινή προϋπολογισμό χωρίς τους περιορισμούς που θα επέβαλε μια εκτεταμένη προεκλογική περίοδος. Ο πρώτος αυτός «σωστός προϋπολογισμός», όπως τον διαφήμιζε η κυβέρνηση, απεδείχθη ανεφάρμοστος ως προς τις δαπάνες και τα έσοδα. Η απόκλιση από τους στόχους είναι τόσο μεγάλη, ώστε η κυβέρνηση να αποφασίσει μία σειρά από φοροεισπρακτικά μέτρα, πολλά των οποίων είναι κοινωνικά άδικα και θα επιτείνουν τη φοροδιαφυγή. Οι δε μεταρρυθμίσεις που θ' αποτελούσαν την απάντηση της χώρας στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης αποδείχτηκαν μικροπροσαρμογές με κύριο κριτήριο, τι μπορεί να γίνει χωρίς μεγάλες φασαρίες και πολιτικό κόστος.

Τα κύρια προβλήματα της χώρας παραμένουν χωρίς απάντηση. Η διαπίστωση αυτή είναι και η διαπίστωση της κοινής γνώμης όπως προκύπτει από όλες τις δημοσκοπήσεις. Θεωρεί ότι η κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά στις υπάρχουσες ανάγκες. Αλλά κοντά στη δυσaréσκεια κυριαρχεί και η αβεβαιότητα για το ποια είναι η πραγματική οικονομική κατάσταση και ποιο θα είναι το μέλλον. Μετά την δήθεν απογραφή, την κωμικοτραγική αναθεώρηση του ύψους του ΑΕΠ και τη διαδικασία της επιτήρησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που εξασφάλισαν στην κυβέρνηση την εικόνα της οικονομίας που επιθυμούσε, θα έπρεπε τα στοιχεία της οικονομίας να μη παρουσιάζουν πια σκιές και να μη δίνουν αφορμή σε αμφισβήτηση. Αυτό όμως δεν συμβαίνει. Υπάρχει γενικευμένη αμφιβολία και πεποίθηση ότι η κατάσταση που παρουσιάζεται από την κυβέρνηση είναι εικονική. Υπό τις συνθήκες αυτές λείπουν βασικές προϋποθέσεις για ιδιωτικές εγχώριες και ξένες επενδύσεις. Άρχισαν ήδη από το 2007 να υποχωρούν. Ταυτόχρονα συρρικνώθηκαν οι δημόσιες επενδύσεις για να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα που προκάλεσαν οι παροχές της κυβέρνησης προς την εκλογική της πελατεία.

Η τελευταία παρατήρησή μου σε σχέση με την καταγραφή των προβλημάτων αφορά τη συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Η Ελλάδα δεν είναι η μόνη χώρα που παρουσιάζει οικονομικά προβλήματα. Το ίδιο έχει συμβεί με την Πορτογαλία, Ιταλία και την Ισπανία. Πρόσφατα και με τη Γαλλία, ^{Οι χώρες αυτές} παρουσιάζουν υψηλά ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η Ιταλία έχει το υψηλότερο εξωτερικό χρέος στην Ένωση. Στην Πορτογαλία επικρατεί επί σχεδόν τέσσερα χρόνια στασιμότητα. Στην Ιταλία και την Ισπανία ακούγονται φωνές για αποχώρηση από την ΟΝΕ ώστε

να επαναποκτήσουν ένα εθνικό νόμισμα που θα μπορούν να υποτιμούν για να παρεμποδίζουν τις εισαγωγές και να διευκολύνουν τις εξαγωγές τους. Ο Ευρωπαϊκός Νότος διαφοροποιείται δηλαδή από τον Ευρωπαϊκό Βορρά ως προς την πραγματική πορεία των οικονομιών και την αντίληψη για την αντιμετώπιση των δυσκολιών. Αν οι διαφοροποιήσεις αυτές εξακολουθήσουν και εντατικοποιηθούν, δεν αποκλείεται να υπάρξουν κινήσεις για να θεσμοποιηθεί η Ευρώπη των δύο ταχυτήτων που δημιουργείται από τα πράγματα. Αυτή η αρνητική εξέλιξη για την ευρωπαϊκή πορεία θα είναι ιδιαίτερα αρνητική για την Ελλάδα. Θα βρεθεί σε μια ομάδα με περιορισμένες δυνατότητες και έντονα προβλήματα χωρίς το πνεύμα της αλληλεγγύης που εκφραζόταν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης. Η διόρθωση των ανισορροπιών που παρουσιάζονται στην ελληνική οικονομία είναι επιβεβλημένη για να μην σπρωχθούμε ακόμη περισσότερο προς το περιθώριο, αλλά αντίθετα να συμμετέχουμε στην ομάδα των χωρών που καθορίζουν τις ευρωπαϊκές πολιτικές.

υφίσταται πιο έντονα από άλλους τα αποτελέσματα των διεθνών οικονομικών αναταραχών.

28'

3. Κατευθύνσεις

Το πρώτο ζητούμενο είναι μια θεώρηση της κατάστασης απαλλαγμένης από σκοπιμότητες και επιθυμίες. Πρέπει να δούμε και να πούμε την αλήθεια. Γιατί μόνο αν εμείς οι ίδιοι ξέρουμε τι ακριβώς συμβαίνει μπορούμε να πείσουμε και να καθοδηγήσουμε. Πρόκειται ίσως για αυτονόητη διαπίστωση αλλά το αυτονόητο σήμερα δεν είναι και το πιθανό. Η κυρίαρχη τάση είναι να λέγεται ο,τι ευνοεί και να αποσιωπούνται τα πολλά άλλα αρνητικά. Η συνήθης πρακτική είναι να παρουσιάζεται το επιθυμητό ως άμεσα εφικτό, οι προτάσεις να εξαντλούνται σε γενικότητες, ως εάν η χώρα να μπορεί να φτάσει στο επίπεδο των ανεπτυγμένων χωρών χωρίς κόπους και προβλήματα. Μαγικές λύσεις δεν υπάρχουν. Η έκφραση «ένα άλλο πανεπιστήμιο» μπορεί να σημαίνει οτιδήποτε και συνήθως τίποτε απολύτως. Οι μεγαλόπνοες γενικότητες είναι έκφραση ενός άκρατου λαϊκισμού που επανέφερε στο προσκήνιο η Ν.Δ. και στον οποίο δεν τολμούν να αντιπαρατεθούν οι άλλες πολιτικές δυνάμεις. Με τέτοιο κλίμα όμως η σωστή πολιτική για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματά μας είναι όλο και πιο δύσκολη και οι προοπτικές όλο και πιο αρνητικές.

Αποτελεί μια γενική διαπίστωση, ότι απαραίτητο για να καταστεί η Ελλάδα ανταγωνιστική είναι η στροφή προς την καινοτομία και τη γνώση για την αύξηση της παραγωγικότητας και τη δημιουργία νέων τομέων απασχόλησης. Μια τέτοια στροφή δεν πραγματοποιείται μόνο με την εξαγγελία του στόχου, απαιτούνται

Κοινωνία
της γνώσης
είναι το
συνθήκη

σχέδια, στόχοι, κονδύλια, κινητοποίηση και συντονισμός και προπαντός συστηματική δουλειά για χρόνια. Η Φινλανδία αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα χώρας προσανατολισμένης σε παραδοσιακές δραστηριότητες που πέτυχε να αναπτύξει μια ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης.

Η Φινλανδία ήταν στο τέλος του παγκόσμιου πολέμου το 1950 μια φτωχή αγροτική χώρα με κύριο πλούτο την ξυλεία. Πενήντα χρόνια μετά ήταν σύμφωνα με τις διεθνείς στατιστικές μια από τις πρώτες χώρες του κόσμου στην τεχνολογική ανάπτυξη, στην ανταγωνιστικότητα, στους δείκτες κοινωνικής δικαιοσύνης και στο επίπεδο μόρφωσης του πληθυσμού. Η μετεξέλιξη αυτή επιτεύχθηκε με την εντατική στήριξη της εκπαίδευσης, τη διάδοση της πληροφορικής και την επικέντρωση στην τεχνολογική πρόοδο και την καινοτομία. Το 1960 υπήρχαν στη χώρα δύο μόνο πλήρη πανεπιστήμια. Σε είκοσι χρόνια προστέθηκαν άλλα είκοσι. Στο Τάμπερε, το κέντρο της παραδοσιακής βιομηχανίας, δημιουργήθηκαν δυο νέα που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μετατροπή της πόλης σε κέντρο της τεχνολογίας των επικοινωνιών. Τα πανεπιστήμια ήταν ιδιαίτερος απαιτητικά όπως και συνεργάστηκαν με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις για την ανάπτυξη τεχνολογιών. Αλλά δεν ήταν μόνο η στροφή στην τεχνολογία που οδήγησε στην αλματώδη αυτή εξέλιξη. Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες του φινλανδικού μοντέλου, συνετέλεσαν επίσης η ύπαρξη ενός ισχυρού κοινωνικού κράτους στηριζόμενου σε υψηλή φορολογία, η συνεχής βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, η στενή συνεργασία συνδικάτων και εργοδοσίας, η επιδίωξη υψηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης, ο περιορισμός των γραφειοκρατικών διαδικασιών, η απελευθέρωση των αγορών αλλά

και η ταυτόχρονη παρουσία του κράτους ιδίως στα θέματα σχεδιασμού και συντονισμού. Οι πόροι για την έρευνα και την παιδεία κυμαίνονταν στα υψηλότερα επίπεδα της Ένωσης. Το 1998 οι δαπάνες για την έρευνα έφταναν το 2,9% του ΑΕΠ ενώ στην Ελλάδα σήμερα, ~~δέκα χρόνια αργότερα~~, φτάνουν μόλις το 0,6% του ΑΕΠ. Στρατηγικό κέντρο ήταν το Συμβούλιο Τεχνολογικής και Επιστημονικής Πολιτικής που υπαγόταν στον Πρωθυπουργό και δεν ήταν διακοσμητικό όργανο, ~~όπως συμβαίνει με τέτοια Συμβούλια στην Ελλάδα.~~

Όλα όσα ανέφερα για την Φινλανδία είναι δυνατό να γίνουν και στη χώρα μας. Η κάθε χώρα βέβαια διαμορφώνει το δικό της δρόμο ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν. Αλλά το παράδειγμα της Φινλανδίας δείχνει ότι η απόσταση από τις ανεπτυγμένες χώρες δεν είναι μια για πάντα δεδομένη. Μπορεί να την περιορίσουμε ^{αρκεί να το} ~~αν~~ το θελήσουμε.

Η επίτευξη της κοινωνίας της γνώσης απαιτεί μια κοινωνία που στρατεύεται σ' αυτό το στόχο, επενδύει γι' αυτόν και αποδέχεται περιορισμούς και θυσίες για να τον επιτύχει. Προϋποθέτει μια κοινωνία που αποδέχεται τα βάρη της μεταβατικής περιόδου, ^{αρκεί να το} ~~αν~~ το θελήσουμε. Η αξιοπιστία της αναπτυξιακής πολιτικής και τα χειροπιαστά αποτελέσματά της είναι βέβαια τα απαραίτητα στοιχεία κάθε πολιτικής που θέλει να δεσμεύει πόρους σε μακροπρόθεσμους στόχους και να έχει ευρύτερη αποδοχή.

Αποτελεί επίσης γενικότερη διαπίστωση, ότι ο περιορισμός των ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας με δεδομένους τους περιορισμούς της ΟΝΕ και την έλλειψη αυτόματων διορθωτικών μηχανισμών της αγοράς απαιτεί διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις όπως την αναβάθμιση της δημόσιας παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της, την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους, την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας, την κατάργηση των αναχρονιστικών και πελατειακών περιορισμών στη λειτουργία του ανταγωνισμού κ.λπ.. Οι συντηρητικοί πιστεύουν ότι οι διαρθρωτικές αυτές μεταρρυθμίσεις είναι τεχνικού χαρακτήρα και έχουν παρόμοιο περιεχόμενο όποια και αν είναι η κυβέρνηση που τις πραγματοποιεί. Αυτή άποψη τους έχει γίνει ευρύτερα αποδεκτή και κάθε μεταρρύθμιση θεωρείται στην Ελλάδα λανθασμένα ως νεοφιλελεύθερη. Υπάρχουν πράγματι μέτρα που σε ένα ορισμένο επίπεδο ανάπτυξης επιβάλλονται από τα πράγματα· η αποκέντρωση των αποφάσεων για παράδειγμα όταν η πληθώρα των αναγκαίων επιλογών δεν είναι πια δυνατή από ένα μόνο κέντρο, που συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες. Αλλά και σ' αυτή την περίπτωση, όπως γενικότερα σε όλα τα θέματα που αφορούν πολιτικές διαδικασίες, τον ρόλο του πολίτη και τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας, οι μεταρρυθμίσεις παρά τυχόν ομοιότητες στις ορολογίες διαφέρουν ιδεολογικά ανάλογα με συγκεκριμένες στοχεύσεις, τις επιλογές των μέσων, την ιεράρχηση των μέτρων, τους τρόπους αποκατάστασης αδικιών. Υπάρχουν διαρθρωτικές αλλαγές που είναι απαραίτητες για να γίνει η κοινωνία μας πιο δίκαιη και πιο δημοκρατική. Ας πάρουμε για παράδειγμα την αναδιάρθρωση του διοικητικού συστήματος της χώρας, το ερώτημα αν πρέπει να υπάρξει ένας Καποδίστριας-2, που θα αφορά δήμους, νομούς και περιφέρειες της χώρας. Μέχρι

Σε μία περιοχή της χώρας υπάρχει νομός με 40.000 κατοίκους ωστόσο
αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί 1 νομάρχου, 1 αυτονομάρχου, 1 πρόεδρος νομ. συμβουλίου
επαρχιαρχοί με αντιδημάρχους, 1 πρόεδρος δημοτικών συμβουλίων και
1 πρόεδρος δημοτικών επιτελείων που ασκούν τον

τώρα κάθε προσπάθεια συγκέντρωσης ώστε να μπορούν να
προκύψουν μεγαλύτερες αποκεντρωμένες μονάδες διοίκησης, που
θα έχουν τα μέσα να λειτουργούν αποτελεσματικά, συνάντησε
αντιρρήσεις εν ονόματι της «τοπικότητας» και της διατήρησης της
εξουσίας «κοντά στον πολίτη». Η εμπειρία έχει δείξει ότι ο
κατακερματισμός των δήμων, ο πολλαπλασιασμός των νομαρχιών
και περιφερειών ευνοεί τα πελατειακά δίκτυα των τοπικών
προυχόντων, τη διαφθορά, τη σπατάλη και μια αντιδημοκρατική
λειτουργία. Δεν επιτρέπει διαφάνεια, λογοδοσία και ενισχύει τη
δημιουργία τοπικών φατριών. Επιπρόσθετα λειτουργεί
αναποτελεσματικά γιατί οι μικρές μονάδες δεν έχουν τη δυνατότητα
να πραγματοποιήσουν επενδύσεις σε κεφάλαια, πρόσωπα και
οργάνωση. Αυτά είναι τα κυρίαρχα προβλήματα που χρειάζονται
απάντηση. Η απόφαση σε σχέση με τον Καποδίστρια-2
καθορίζεται λοιπόν από το εάν δίνεται απάντηση σ' αυτά τα
προβλήματα και ενισχύεται η θέση της τοπικής αυτοδιοίκησης
και του πολίτη ή πρόκειται για συνέπειες που έχουν ως
την επίρροή της σημερινής κυβερνητικής παράταξης και
αδιαφορούν κατά τα άλλα για τα προβλήματα.

Ο περιορισμός κοινωνικών ανισοτήτων χρειάζεται δράσεις που
απαιτούν ορθή και συγκεκριμένη στόχευση. Η Νέα Δημοκρατία
δημιούργησε ένα Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής με στόχο
«δαπάνες στοχευμένες στα φτωχά και ιδιαίτερα στα πολύ φτωχά
νοικοκυριά». Το ταμείο δεν έχει ακόμη λειτουργήσει και δεν είναι
γνωστό με βάση ποιους κανόνες και σε ποιους φτωχούς θα
παρέχει πόρους. Το πιθανότερο είναι ότι θα εξυπηρετήσει
εκλογικές σκοπιμότητες και θα χρησιμοποιηθεί για την ενίσχυση
του πελατειακού μηχανισμού της Νέας Δημοκρατίας. Το Ταμείο

μια με το
εξουσία των
πρόσωπων
επ' αυτού
διασφύουν
τοίχο της
πρόσας του
220.000
εργαζόμενου
το ρητοί και
2, 3 εκατ.
Εργαζο
χρόνου.
Είναι το τι
μηνα από
ανισομετρία
υπερβολή
για τη με-
τοχή της
τοπικής
δημοκρα-
τίας. Πι-
στεύω ότι
είναι υπε-
βολική
και συνεπ-
ώς είναι
την υπο-
πρωτα
θα η
εξουσία
ανδύεται
μεγάλη

Κοινωνικής Συνοχής ιδρύθηκε για να αποδείξει το ενδιαφέρον της Νέας Δημοκρατίας προς τους φτωχούς. Γενικά υποσχέσεις επιδομάτων που θα μοιραστούν σε ένα κύκλο μη προσδιορισμένο προσώπων και με κριτήρια που δεν έχουν αποσαφηνιστεί έχουν έντονη επικοινωνιακή σκοπιμότητα. Η μείωση των ανισοτήτων επιτυγχάνεται με ολική προσέγγιση των προβλημάτων που δημιουργούν την ανισότητα απαιτεί μια στοχευμένη πολιτική σε πάρα πολλούς τομείς, την παιδεία, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια, τη φορολογία, την αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης. Επιβάλλει την ισχυροποίηση του κοινωνικού κράτους. Επίδομα με ασαφή κριτήρια και μάλιστα εκείνα που πρόκειται να δοθούν «εφάπαξ» είναι αμφίβολο αν συμβάλλουν στον περιορισμό των ανισοτήτων. Συντελούν στην εμπέδωσή τους με την αφαίρεση πόρων από κρίσιμες πολιτικές.

Όλες οι λύσεις απαιτούν πόρους. Οι πόροι που διαθέτουμε σήμερα δεν είναι επαρκείς, απόδειξη η δήλωση του Υπουργού Οικονομίας στα μέσα του καλοκαιριού ότι, όπως είπε «έπιασαν πάτο τα έσοδα». Νέα έσοδα μπορούν να υπάρξουν καταργώντας ιδίως τις ευνοϊκές για τους έχοντες ρυθμίσεις της Νέας Δημοκρατίας. Αλλά και εάν αυτό συμβεί, οι πόροι που θα αποκτηθούν μάλλον δεν θα αρκούν για τα πολλά σχέδια και πολλές προτάσεις για ενισχύσεις, για επενδύσεις, για την αύξηση των χρημάτων που παρέχονται στην παιδεία, υγεία, πολιτισμό κλπ. Χρειάζονται προτεραιότητες, που θα είναι σαφείς, κατανοητές και ελέγξιμες κατά την εφαρμογή τους, ώστε να έχουν την αποδοχή των πολιτών. Ο δανεισμός που θεωρούν πολλοί ως ανέξοδη και αναπόφευκτη λύση είναι μέτρο που εφαρμόζεται μόνο

ιδιαιτέρη

με προσοχή στην περίπτωση της χώρας. Το δημόσιο χρέος έφτασε ήδη το 2007 το 93,4% του ΑΕΠ ενώ σύμφωνα με τους κανόνες της ΟΝΕ δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 60%. Ένα τέτοιο δημόσιο χρέος απορροφά όλο και περισσότερους πόρους για την εξυπηρέτηση των τόκων του και περιορίζει δραστικά τις αναπτυξιακές πολιτικές. Η ενίσχυση της κατανάλωσης με δημόσιες παροχές, μέσο που εφαρμόζεται αλλού για την αντιμετώπιση μιας ύφεσης, αποτελεί λόγω του υψηλού δημοσίου χρέους και των υψηλών ελλειμμάτων πολιτική αμφίβολης αποτελεσματικότητας που μπορεί και να χειροτερεύσει την κατάσταση. Η Νέα Δημοκρατία έχει σπαταλήσει άκριτα με την πολιτική της τις δυνατότητες πρωτοβουλιών. ~~Αυτή είναι μια δυσάρεστη αλήθεια, που καλό είναι να έχουμε υπόψη μας, για να μην ακολουθήσουμε δρόμους που θα επιείνουν τα προβλήματα.~~

Η κυβερνητική αποτελεσματικότητα είναι συνάρτηση της εσωτερικής προετοιμασίας. Τα σημερινά αδιέξοδα της Νέας Δημοκρατίας τόσο στην οικονομία όσο και σε άλλους τομείς οφείλονται στο ότι δεν είχε άλλη στρατηγική αντίληψη από την εμπιστοσύνη στις δυνάμεις της αγοράς και τις συμβουλές των παραγόντων που τη στήριζαν. Δεν πρόβλεψε ότι μπορούν και να στριμωχτούν τα πράγματα στο μέλλον ή να υπάρξουν αντιδράσεις και δεν προνόησε κανένα μέτρο πολιτικής. Γι' αυτό τόσο στο θέμα των πανεπιστημίων και στο ασφαλιστικό όσο και σήμερα στην οικονομία κινείται σπασμωδικά, βλέποντας και κάνοντας. Είναι η βέβαιη συνταγή για μια αποτυχημένη προσπάθεια. Θέλω να τονίσω με έμφαση ότι μια προοδευτική διακυβέρνηση προϋποθέτει τη διαρκή επεξεργασία θέσεων, τη διαμόρφωση προτάσεων, τον κοινωνικό διάλογο, την αποτίμηση πόρων. Αυτό πρέπει να γίνει

Διαπίστωση με ευχαρίστηση ότι οι τελευταίες
από την αντιπολίτευση τώρα ώστε ο αντίλογος στην κυβέρνηση να
έχει αξιοπιστία. Μια πολιτική αλλαγής πρέπει να αποφεύγει την
παγίδα μιας θεωρητικής γενίκευσης. Οι συντηρητικοί αφήνουν την
αγορά να λειτουργήσει για να επιτύχουν τους στόχους τους χωρίς
μέτρα, παρεμβάσεις, στοχευμένες πολιτικές. Ο προοδευτικός
χώρος όταν αρνείται αυτό που υπάρχει πρέπει να προδιαγράφει
με πειστικότητα το διαφορετικό που θα πράξει. Η εξαγγελία της
πρόθεσής του δεν αρκεί.

4. Στόχοι

Αν δούμε τη δεκαετία 1994-2004 θα διαπιστώσουμε ότι η
οικονομία μας ξέφυγε το 1994 από τη στασιμότητα και μπήκε από
το 1997 σε μια περίοδο με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Μερικοί
ισχυρίζονται ότι βοήθησε σ' αυτό η διεθνής συγκυρία, που είναι
αντίθετα τώρα αρνητική. Η διεθνής συγκυρία ήταν αρνητική ήδη
από το 2000. Μέσο για την επίτευξη των υψηλών ρυθμών
μεγέθυνσης υπήρξε ένα σύνολο οικονομικών πολιτικών με
στόχευση που ήταν μεταξύ τους συναρτημένες και είχαν συνέχεια
και συνέπεια. Οι θετικές επιπτώσεις αυτών των πολιτικών ~~στη~~
~~χώρα~~ που κίνησαν τη χώρα τότε ανοδικά άρχισαν να εξαντλούνται,
όπως δείχνει ο σημερινός πτωτικός αναπτυξιακός ρυθμός.

Στο βιβλίο μου με τίτλο «Σκέψεις για μια προοδευτική
διακυβέρνηση» που κυκλοφόρησε αρχές του 2008 περιγράφω
στόχους προοδευτικής πολιτικής για την Ελλάδα. Πιστεύω,
αντίθετα με την άποψη που καλλιεργείται από μια μηδενιστική
προσέγγιση για την πολιτική, ότι δεν είναι αναπόφευκτο τα
πράγματα να χειροτερεύουν χωρίς να υπάρχει διέξοδος από αυτή

την εξέλιξη. Θα προσπαθήσω γι' αυτό πολύ σύντομα να αναφέρω ορισμένες σκέψεις για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας από το βιβλίο αυτό.

1. Η κοινωνία της γνώσης απαιτεί προπαντός επενδύσεις στην έρευνα και στην εκπαίδευση, όπως και νέους θεσμούς που διευκολύνουν τις ερευνητικές δραστηριότητες και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τους ή επιτρέπουν νέες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση. Εκπαίδευση και έρευνα σε αναπτυξιακή κατεύθυνση αλλά και σε κατεύθυνση συμμετοχής όλο και ευρύτερων στρωμάτων του πληθυσμού σε ποικίλες μορφές εκπαίδευσης, όχι μόνο στο σχολείο αλλά και ύστερα από αυτό. Παραδείγματα αποτελούν η επαγγελματική κατάρτιση, η δια βίου εκπαίδευση, η διαρκής επιμόρφωση σε θέματα νέων τεχνολογιών, τέχνης και πολιτισμού.

Αγορά

Η Ελλάδα υστερεί σε όλους αυτούς τους τομείς. Η δαπάνη ανά φοιτητή και μαθητή είναι κατώτερη από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, δηλαδή των ανεπτυγμένων χωρών. Ως προς τη μόρφωση που παρέχει, η υποχρεωτική εκπαίδευση βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις των χωρών του ΟΟΣΑ. Αν και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως στόχο των δαπανών της για την έρευνα ένα ποσοστό 3% του ΑΕΠ το 2010, στην Ελλάδα οι δαπάνες, όπως ανέφερα, παραμένουν στάσιμες στο 0,6% του ΑΕΠ. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δαπανών καταβάλλεται από το κράτος (περίπου 70%), ενώ οι επιχειρήσεις -σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην Ένωση-

συνεισφέρουν περιορισμένα στην έρευνα. Το σύνηθες επιχείρημα της κυβέρνησης συνίσταται στο ότι οι δαπάνες του προϋπολογισμού είναι ανελαστικές και δεν γίνεται να εξοικονομηθούν χρήματα για τις ανάγκες της παιδείας και της έρευνας. Η Ελλάδα όμως είναι η χώρα της Ένωσης με τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ο περιορισμός των αμυντικών δαπανών είναι δυνατός.

2. Χρειάζονται επενδύσεις παντού στην παιδεία και την υγεία, στις υποδομές, στην παραγωγή και τις επιχειρήσεις. Η ανεργία, η τεχνολογική καθυστέρηση, η έλλειψη των υποδομών, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα, οι περιφερειακές ανισότητες δεν ξεπερνιούνται ούτε με τη διαπίστωση των ανεπαρειών ούτε με σχεδιασμούς που δεν πραγματοποιούνται γιατί δεν αφιερώνονται πόροι στην πραγματοποίησή τους. Οι επενδύσεις πρέπει να βελτιώνουν ποιοτικά την παραγωγική βάση της οικονομίας, να εξασφαλίζουν την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, να διευκολύνουν νέους τρόπους οργάνωσης, να ενισχύουν τον ανταγωνισμό, να παρέχουν ευκαιρίες απασχόλησης σε ειδικευμένο προσωπικό και να συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας. Δεν αρκούν ούτε οι επενδύσεις στις κατοικίες ούτε η συνεχής αύξηση της κατανάλωσης για να συντηρήσουν μακροπρόθεσμα τους ρυθμούς ανάπτυξης. Η εποχή της υπερκατανάλωσης τελειώνει ταχύτατα για τη χώρα. Αν δεν θέλουμε η προσαρμογή να ~~μ~~ γίνει με επώδυνο για όλους τρόπο, χρειάζεται να προετοιμάσουμε ταχύτατα τη στροφή προς την ανταγωνιστική παραγωγή.
3. Η οικονομία μας πρέπει να γίνει πιο εξωστρεφής και ανταγωνιστική. Χρειάζεται τα προϊόντα μας να είναι χάρη

στην πολύ καλύτερη και σταθερή ποιότητά τους διεθνώς εμπορεύσιμα και να ενσωματώνουν υψηλή τεχνολογία. Οι ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποιούν το 30% των εξαγωγών τους στις νέες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα Βαλκάνια. Είναι αγορές που αναπτύσσονται και δεν έχουν τα υψηλά ποιοτικά κριτήρια των αγορών της Ευρωζώνης. Η συστηματική στροφή σ' αυτές μπορεί να αναπληρώσει τη μείωση των εξαγωγών προς τις άλλες χώρες.

4. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει επεξεργασθεί δείκτες για την αποτίμηση της ποιότητας διακυβέρνησης. Η Ελλάδα παρουσιάζει από το 2003 και μετά μια ραγδαία επιδείνωση στα στοιχεία που αφορούν την αποτελεσματικότητα του κράτους και την ποιότητα των ρυθμιστικών παρεμβάσεων. Κατατασσόμαστε στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι διαπιστώσεις αυτές συμπίπτουν με τη γενικότερη άποψη για τη χαμηλή ποιότητα της δημόσιας διοίκησης, την έλλειψη ανεξαρτησίας από πολιτικές πιέσεις, την αδυναμία να λυθούν προβλήματα, το υψηλό επίπεδο της διαφθοράς. Τα φαινόμενα αυτά έχουν δημιουργήσει ένα ανεξέλεγκτο και αντιπαραγωγικό σύστημα που αποτρέπει τις επενδύσεις και την αύξηση της παραγωγικότητας. Η δημόσια διοίκηση χρειάζεται συστηματική βελτίωση.

Ένα πρώτο σημαντικό βήμα αποτελεί η πιο αποτελεσματική διαχείριση των δημοσίων πόρων. Χρειάζονται σημαντικές αλλαγές στις διαδικασίες σύνταξης και εκτέλεσης του

προϋπολογισμού. Μπορούν να γίνουν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και χωρίς ιδιαίτερο κόστος.

α. Να υποχρεωθούν οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και όλα τα ΝΠΔΔ να συντάσσουν προϋπολογισμούς κάθε χρόνο, να πραγματοποιείται έλεγχος τους από ορκωτούς ελεγκτές και να δημοσιοποιούνται οι ισολογισμοί. Η εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής να αποτελεί προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση των φορέων αυτών από τον κρατικό προϋπολογισμό.

β. Το Ελεγκτικό Συνέδριο να μεταφέρει την έμφαση από τους προληπτικούς στους ουσιαστικούς ελέγχους που θα αφορούν το τίμημα των συναλλαγών και την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων.

γ. Να εφαρμοστεί ένα νέο σύστημα κατάρτισης και εκτέλεσης του Προϋπολογισμού των δαπανών με βάση προγράμματα ώστε να υπάρχει σαφής εικόνα για το πόσο δαπανά το κράτος και σε ποιες δραστηριότητες. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνεται και συστηματική αξιολόγηση των δαπανών για το αν πράγματι αποδίδουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

δ. Ως αποτελεσματικό μέτρο για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αποδείχτηκε στις χώρες της Ένωσης η δυνατότητα της Εφορίας να ερευνά την κίνηση των τραπεζικών λογαριασμών του υποχρέου. Το μέτρο αυτό αν καθιερωθεί και στην Ελλάδα και θα επιφέρει μια σημαντική αλλαγή στην αποτελεσματικότητα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

ε. Σε σχέση με τη διαφθορά έχει ήδη επισημανθεί από πολλές πλευρές η ανάγκη δημιουργίας μιας ανεξάρτητης αρχής που θα έχει εξουσίες για τον έλεγχο της απόκρυψης

εισοδημάτων, της φοροδιαφυγής, το ξέπλυμα χρήματος, των συμβάσεων του Δημοσίου, των προεκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων. Οι έλεγχοι αυτοί για να είναι αποτελεσματικοί θα πρέπει να γίνονται επιλεκτικά, αντιπροσωπευτικά και εις βάθος.

5. Η περιγραφή της διεθνούς οικονομικής κατάστασης έδειξε την κρισιμότητα της ανεύρεσης νέων ενεργειακών πόρων. Η ελληνική ηλεκτροπαραγωγή βασίζεται στο λιγνίτη. Επιβαρύνει τη χώρα με υψηλούς ρύπους και δεν συμβιβάζεται με τις υποχρεώσεις που έχουμε αναλάβει στη σύμβαση του Κυότο. Ταυτόχρονα είμαστε από τις χώρες που καταναλώνουν όλο και περισσότερο πετρέλαιο, άρα είμαστε εκτεθειμένοι στην παγκόσμια κρίση τιμών. Τα βήματα μας για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών ενέργειας δείχνουν ότι αντιμετωπίζουμε το θέμα με αδιαφορία. Χρειάζεται μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και συντονισμός των διαφόρων φορέων ώστε να αναπτύξουμε άλλες μορφές ενέργειας ικανές να μειώσουν την εξάρτηση της οικονομίας μας από το πετρέλαιο και το λιγνίτη. Στην Ελλάδα επικρατούν συνθήκες ώστε να αξιοποιήσουμε την αιολική και ηλιακή ενέργεια. Χρειάζεται και μπορούμε να ανατρέψουμε την αυτοκτονική απραξία μας.

6. Προτεραιότητα αποτελεί και η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Παραμένουν στην Ελλάδα μεγάλες παρά τις προόδους που έχουν γίνει κατά καιρούς. Όπως ήδη αναφέρθηκε χρειάζεται μια συνολική αντιμετώπιση με ιδιαίτερη προσοχή στη βελτίωση των κοινωνικών υπηρεσιών, όπως της υγείας και της παιδείας και τη μείωση του κόστους τους. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ορθή στόχευση των

κοινωνικών επιδομάτων. Το ΕΚΑΣ ήταν μια εξαιρετικά επιτυχημένη στοχευμένη παρέμβαση, διότι η συγκεκριμένη ομάδα στην οποία απευθυνόταν μπορούσε να προσδιοριστεί επακριβώς. Το εγγυημένο κατώτατο εισόδημα αποτελεί ένα μέσο περιορισμού της φτώχειας. Απαιτεί όμως μια λεπτομερειακή προετοιμασία ιδίως ως προς τον επακριβή καθορισμό των δικαιούχων για να μην καταστεί ένα μέσο πελατειακής εξυπηρέτησης προσώπων που δεν έχουν ανάγκη την κρατική στήριξη, όπως συνέβη με την καταστρατήγηση του χρήσιμου θεσμού των αναπηρικών συντάξεων.

7. Θα αναφερθώ τέλος στην προστασία του περιβάλλοντος, που είναι μια από τις προϋποθέσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Μία για χρόνια διαδεδομένη άποψη, θεωρούσε ότι οι ανθρώπινες παρεμβάσεις ελάχιστα επηρεάζουν το περιβάλλον και γι' αυτό η ανάπτυξη ή μεγέθυνση είναι οπωσδήποτε πιο σημαντική στην κλίμακα των προτεραιοτήτων. Η μόλυνση των ποταμών και του υπεδάφους σε πολλές περιοχές της χώρας δείχνουν ότι η νοοτροπία αυτή δεν πρέπει να μας καθορίζει πια. Όπως δεν πρέπει να μας καθορίζει η άποψη που βλέπει την προστασία του περιβάλλοντος ως παρέμβαση για καλλωπισμό με πράσινο ή ως διάσωση μιας όμορφης παραλίας ή ενός αιωνόβιου δάσους. Χρειάζεται να αποκτήσουμε μια νέα σχέση με το περιβάλλον και να κατοχυρώσουμε θεσμικές διαδικασίες, που συντελούν στη μόνιμη διατήρηση και βελτίωσή του. Ένα καλό παράδειγμα είναι η εκτός σχεδίου δόμηση που επιτρέπεται κατά κανόνα στα τέσσερα στρέμματα. Η ρύθμιση αυτή προέρχεται από μια εποχή

όπου η δόμηση αποτελούσε εξαίρεση. Σήμερα όμως που χτίζονται όλο και περισσότερα εξοχικά οδηγεί σε καταστροφή του τοπίου, δεν επιτρέπει μια απαραίτητη πολιτική χρήσεων γης και δημιουργεί ένα εξαιρετικά υψηλό κόστος για τη δημιουργία υποδομών. Χρειάζεται η αναθεώρησή της. Όπως χρειάζεται αναθεώρηση των ρυθμίσεων για τις γεωτρήσεις που όπως εφαρμόζονται σήμερα έχουν οδηγήσει σε ορισμένες περιοχές της χώρας στην καταστροφή του υδροφόρου ορίζοντα.

Κλείνοντας θέλω να τονίσω ότι η αλλαγή στη σημερινή κατάσταση είναι εφικτή. Η εικόνα της χώρας δεν πρέπει για μας τους ίδιους να είναι μια εικόνα μιζέριας που οδηγεί κάθε προσπάθεια για ένα καλύτερο αύριο σε ένα κυκεώνα νέων προβλημάτων. Ούτε πρέπει να αντιμετωπίζουμε ως αναπόφευκτη μια κατάσταση της χώρας που περιγράφεται από τις τελευταίες θέσεις των ευρωπαϊκών στατιστικών. Χρειάζεται μια άλλη πολιτική που θα στοχεύει στην ανάπτυξη, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στη σύγκλιση με τις αναπτυγμένες χώρες. Μια τέτοια πολιτική είναι δυνατή. Μπορούμε να αντικρίσουμε με βεβαιότητα το μέλλον αν πιστεύουμε στη δικιά μας δημιουργική συμβολή και δεν θεωρούμε ότι κάποιοι άλλοι μας οφείλουν μια καλύτερη ζωή. Οι λύσεις είναι στα χέρια μας.

6/8'

ανεπτυγμένες χώρες. Η διόρθωση των ανισορροπιών που παρουσιάζονται στην ελληνική οικονομία είναι επιβεβλημένη για να μην σπρωχθούμε ακόμη περισσότερο προς το περιθώριο αλλά να συμμετέχουμε στην ομάδα των χωρών που καθορίζουν τις ευρωπαϊκές πολιτικές.

Για να αντιμετωπιστούν και τα μικρά και τα μεγαλύτερα προβλήματα της χώρας χρειάζεται σήμερα ένας νέος προσανατολισμός ανάπτυξης και παραγωγής. Χρειάζεται να υπάρξει μια αποτελεσματική αντιμετώπιση όλων εκείνων των φαινομένων που αναπαράγουν τη στασιμότητα και τη παραίτηση από τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα που έχει η χώρα. Να ξαναβρούμε το χαμένο νήμα της σύγκλισης προς τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Να σχεδιάσουμε την πρόοδο που θα μας οδηγεί στην

Νέοπο

23

Να' εοχαριστήσω του Προέδρου του
ΕΘΕ Λαρίωνι ^{Γιάννη} για τη δυνατότητα
που μου έδωσε να αω

Co' Θέφα της σημερινής ομιλίας μου
είναι